

УДК 343.71

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1204248>

С.Д. ПОДГОРОДНИЙ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПИТАННЯ ОБСТЕЖЕННЯ ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ШЛЯХОМ ТАЄМНОГО ПРОНИКНЕННЯ В НИХ

S.D. PODGORODNY,

Applicant of a Ph.D., Kharkiv National University of Internal Affairs,
Kharkiv, Ukraine

THE STATE OF SCIENTIFIC ELABORATION OF THE QUESTION OF THE SURVEY OF HOUSING OR OTHER POSSESSION OF A PERSON BY SECRETLY PENETRATING THEM

З метою отримання первинної оперативно-розшукової інформації, встановлення винних осіб, документування підготовки до вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження, діючим законодавством надається право працівникам правоохоронних органів здійснювати обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них. Вказана діяльність реалізується шляхом здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, тому проблематика обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них на протязі вже тривалого періоду часу перебуває в центрі уваги вчених-криміналістів та фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності, які здебільшого вивчають виключно в контексті системи негласних слідчих (розшукових) дій, в час як фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності розглядають ще контекст оперативно-розшукових заходів.

Разом із цим, слід відзначити, що окремі організаційно-тактичні аспекти здійснення вказаної діяльності знайшли своє відображення при розгляді питань, пов'язаних із оперативним оглядом, і з огляду на це існує необхідність її систематизації та аналізу. Тому метою статті є визначення стану наукової розробленості вітчизняними вченими питання обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них.

У теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності при частковій трансформації заходів

оперативно-розшукової діяльності в процесуальну діяльність, фахівці-юристи почали вивчати питання, пов'язані не лише із організаційно-правовими та тактичними засадами здійснення оперативно-розшукових заходів, а з негласними слідчими (розшуковими) діями, серед яких негласне обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них.

У той же час, в теорії оперативно-розшукової діяльності існують декілька підходів до визначення наукової розробленості того чи іншого питання, однак спільним для них є спосіб досягнення мети шляхом диференціації наукової літератури за спільною характеристикою (часовим критерієм, критерієм приналежності до певних галузей права тощо) з подальшим детальним аналізом досліджень [1, с.82]. Його можна використати задля визначення сучасного стану наукової розробленості проблематики обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення шляхом аналізу наукових праць.

Так, в дисертаційному дослідженні С.Р. Тагієва «Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика»:

– виокремлено теоретичні та практичні проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України;

– досліджено роль негласних слідчих (розшукових) дій у правозастосовчій діяльності, зокрема, наявність специфічних правових та соціальних відносин, що виникають між її суб'єктами та іншими учасниками, залученими до процесу цієї діяльності, з метою забезпечення людини й

суспільства шляхом проведення відповідних процесуальних дій;

- визначено правові засади та порядок використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі;

- розроблено та обґрунтовано концепцію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та сформульовано низку пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства з розв'язання проблем їх проведення у кримінальному процесі [2, с.4].

Крім того, С.Р. Тагієв фрагментарно розглядав особливості організації та тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема обстеження житла особи. Ним зроблено висновок, що особливостями організації і тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України є:

- 1) отримання оперативним шляхом доказової інформації щодо осіб, відносно яких проводяться негласні слідчі (розшукові) дії;

- 2) створення суб'єктом-ініціатором належних умов для підготовки та безпосереднього проведення негласних слідчих (розшукових) дій;

- 3) встановлення уповноваженим суб'єктом (слідчим, прокурором чи слідчим-суддею) необхідності оперативного-розшукового забезпечення негласних слідчих (розшукових) дій під час їх проведення, зокрема використання оперативно-розшукових сил та засобів;

- 4) застосування суб'єктами проведення негласних слідчих (розшукових) дій відповідних тактичних прийомів, характерних для процесу отримання інформації, які залежать як від категорії конкретного суб'єкта проведення негласних слідчих (розшукових) дій, так і від середовища існування інформації, необхідної у кримінальному процесі та ін. [2, с.172].

Водночас, С.Р. Тагієв у результаті проведеного дослідження визначає алгоритм використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України, а саме:

- 1) отримання результатів негласних слідчих (розшукових) дій;

- 2) їх оформлення відповідно до вимог КПК України;

- 3) прийняття рішення щодо доцільності використання зазначених результатів у кримінальному провадженні;

- 4) визначення шляхів (способів) використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій;

- 5) вирішення питання про необхідність зняття грифу секретності з документів, що планується використовувати у кримінальному провадженні;

- 6) процесуальне оформлення рішення про використання матеріалів та безпосереднє використання [2, с.173].

Разом із тим, досліджуване С.Р. Тагієвим питання розглядалось лише в контексті інших негласних слідчих (розшукових) дій.

Слід також відзначити, що питання обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них, хоча й без визначення особливостей організаційно-тактичних засад такої діяльності, були фрагментарно відображені у докторських дисертаціях М.В. Стащак «Оперативно-розшукові форми протидії злочинності» та О.В. Кириченка «Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією» [3, 1].

Що стосується робіт, виконаних на рівні дисертаційних та монографічних досліджень, то слід відзначити, що обрана нами проблематика розглядалась здебільшого в контексті вивчення особливостей проведення оперативного огляду. Так, наприклад, у монографічному дослідженні Л.В. Головіної «Оперативний огляд»:

- розглянуто організаційно-тактичні проблеми проведення оперативного огляду та надано поняття оперативного огляду;

- визначено і конкретизовано його суть і значення для здійснення оперативно-розшукової діяльності;

- підкреслено значення і місце оперативного огляду в системі методів оперативно-розшукової діяльності;

- визначено теоретично-правові та організаційно-тактичні особливості проведення гласного, негласного і зашифрованого огляду [4, с.3], а також надано детальну класифікацію оперативного огляду.

Водночас, доцільно навести деякі положення монографії авторського колективу (Н.О. Гольдберг, С.М. Бортник, М.В. Стащак, С.Р. Тагієв, В.В. Шендрик) «Теорія і практика забезпечення конституційних прав та свобод громадян при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій». На нашу думку, доволі цікавими є пропозиції, надані вченими для вдосконалення чинного законодавства у сфері проведення негласних слідчих (розшукових) дій та забезпечення при цьому конституційних прав та свобод громадян. Так, вченими задля оптимізації та покращення законодавчого регулювання процесу проведення обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення до них, визначено доцільним:

– п.п.1–3 ч.1 ст.267 КПК об'єднати в єдиний пункт, оскільки всі переслідуювані цілі, які стосуються виявлення, фіксації, виготовлення копій слідів, речей, документів та вилучення цих копій та зразків, зосереджені довкола речових доказів – пересвідченні у їх наявності та виконанні вказаних процесуальних дій. Вилучення оригіналів документів, будь-яких предметів зі слідами і т. д. дане НС(Р)Д не передбачає.

– викласти ч.1 ст.250 КПК України в такій редакції: *«У виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та щоб запобігти вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу України, негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді у випадках, передбачених цим Кодексом, за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно (але не пізніше двадцяти чотирьох годин) після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді»* [5, с.135, 264].

В цілому, в зазначених наукових працях питання обстеження житла підрозділами кримінальної поліції шляхом таємного проникнення до нього розглядається здебільшого в контексті визначення:

- 1) основних організаційно-тактичних особливостей проведення оперативного огляду, щодо:
 - визначення дефініції оперативного огляду;
 - окреслення та конкретизацією суті та значення оперативного огляду для здійснення оперативно-розшукової діяльності;
 - визначення значення і місця оперативного огляду в системі методів оперативно-розшукової діяльності;
 - проблемних організаційно-тактичних аспектів проведення оперативного огляду та можливих шляхів їх вирішення»

- 2) загальних організаційно-правових засад здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, щодо:

- визначення дефініції;
- окреслення правових засад та перспективних шляхів їх усунення;
- визначення процесу організації проведення досліджуваного виду НСРД.

Також питання щодо обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них фрагментарно досліджується й у

монографіях В.А. Некрасова, В.Я. Мацюка, Н.Є. Філіпенко, Л.В. Родинюка «Оперативне розпізнавання», С.С. Кудінова, Р.М. Шехавцова, О.М. Дроздова, С.О. Гриненка «Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні», О.М. Бандурки «Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності» та ін. [6–8], але особливості тактики або організації проведення вказаної НСРД в них не вивчалися.

Щодо навчальної літератури, де також розглядались окремі аспекти здійснення обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них, то такими є:

- навчальний посібник М.П. Водько, О.Ф. Долженков, В.А. Некрасов та ін. «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ (основний курс): навчальна програма дисципліни»;
- навчально-практичний посібник В.А. Некрасова, Б.В. Індиченка, В.В. Матвійчука «Методи оперативно-розшукової діяльності»;
- підручник за заг. ред. Л.В. Бородича авторів Е.О. Дідоренко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв та ін. «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина»;
- навчальний посібник В.П. Захаров, А.В. Баб'як та Л.Ф. Гула «Оперативно-розшукова діяльність (особлива частина): протидія злочинам загальнокримінального спрямування».

На жаль, досліджувані питання в них вивчались фрагментарно, в основному у контексті оперативного огляду, без деталізації організаційно-тактичних особливостей проведення досліджуваного заходу (дії), а лише виокремленням окремих аспектів, притаманних конкретній діяльності оперативного підрозділу.

Серед наукових статей та тез доповідей також слід відмітити роботи Є.Д. Лук'янчикова, Б.Є. Лук'янчикова та Д.А. Морвіна [9, 10]. Так, доволі цікавою є думка Є.Д. Лук'янчикова та Б.Є. Лук'янчикова щодо обґрунтування недоцільності та неповноти наданого законодавцем розподілу НСРД на прикладі обстеження житла чи іншого володіння особи. Зокрема, в роботах позначено, що під час обстеження житла чи іншого володіння особи слідчий або інші особи за його дорученням ознайомлюються з обстановкою таких приміщень, документів, предметів тощо. Тобто, за певних умов вказана слідча (розшукова) дія може бути пов'язана із втручанням у приватне спілкування особи, оскільки це необхідно для отримання інформації для встановлення обставин кримінального правопорушення засобами і у спосіб, що визначені чинним КПК.

У зв'язку з цим важко назвати підстави для виділення груп негласних слідчих (розшукових) дій, а спроби науковців обґрунтувати такий розподіл законодавцем виглядають недостатньо переконливими.

Разом із цим, погодимось із думкою Д.А. Морквіна щодо доцільності проведення комплексного дослідження, присвяченого питанням обстеження житла особи. Так, вивчаючи питання наукової розробленості негласного обстеження житла особи підрозділами кримінальної поліції, вчений констатує, що сьогодні є певна кількість досліджень, присвячених негласному обстеженню житла особи, однак в більшості вони або вивчають вказане питання у частині негласного оперативного огляду, або визначають лише загальні організаційно-правові засади здійснення досліджуваного виду негласних слідчих (розшу-

кових) дій та оперативно-розшукових заходів (оперативно-технічних заходів). Водночас, емпіричні дані свідчать, що у третині випадків розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів в інший спосіб, не можна отримати інформацію, що становить інтерес для кримінального провадження, окрім як проведення негласного обстеження публічно недоступних місць, при цьому саме під час проведення вказаної негласної слідчої (розшукової) дій практичні працівники допускають грубі порушення конституційних прав та свобод людини.

Таким чином, через складність розглянутих питань і відсутність ґрунтовних розробок, сьогодні актуальним є поглиблене дослідження проблематики обстеження житла чи іншого володіння особи підрозділами кримінальної поліції шляхом таємного проникнення до нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О. В. Теоретико-прикладні засади оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2016. 40 с.
2. Тагієв С. Р. Інститут негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесі України: теорія і практика : моногр. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 512 с.
3. Стацак М. В. Оперативно-розшукові форми протидії злочинності : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2017. 355 с.
4. Головіна Л. В. Оперативний огляд: монографія. Одеса : ОДУВС, 2009. 134 с.
5. Теорія і практика забезпечення конституційних прав та свобод громадян при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : монографія / [Н.О. Гольдберг, С.М. Бортник, М.В. Стацак, С.Р. Тагієв, В.В. Шендрік]; за заг. наук. ред. С.Р. Тагієва та В.В. Шендріка. Чернігів : Десна Поліграф, 2017. 336 с.
6. Некрасов В. А. Оперативне розпізнавання : монографія / В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк, Н. Є. Філіпенко, Л. В. Родинюк. К. : КНТ, 2007. 216 с.
7. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : навч.-практ. посібник / Кудінов С. С., Шехавцов Р. М., Дроздов О. М., Гриненко С. О. Х. : Оберіг, 2013. 344 с.
8. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія. Харків : Золота мілья, 2012. 620 с.
9. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Становлення інституту негласних слідчих (розшукових) дій. *Криміналістика і судебна експертиза : міжвідом. наук.-метод. зб.* К., 2015. С. 147–160.
10. Морквін Д. А. Наукова розробленість негласного обстеження житла особи підрозділами кримінальної поліції. *Право і безпека.* 2016. № 2 (61). С. 80–83.

REFERENCES

1. Kyrychenko, O. V. (2016). *Teoretyko-prykladni zasady operatyvno-rozshukovoyi protydyiyi zlochynam proty hromads'koyi bezpeky kryminal'noyu politysiyeyu* [Theoretical and Applied Fundamentals of Operative-Investigative Opposition to Crimes Against Public Safety by Criminal Police]. Doktors'ka dysertatsiya thesis (12.00.09). Kharkiv (in Ukr).
2. Tahiyeve, S. R. (2015). *Instytut nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy u kryminal'nomu protsesi Ukrayiny: teoriya i praktyka: monohr.* [Institute of secret investigative (search) actions in the criminal process of Ukraine: theory and practice: monogr.]. Chernihiv: Desna Polihraf (in Ukr).
3. Stashchak, M. V. (2017). *Operatyvno-rozshukovi formy protydyiyi zlochynnosti* [Operational-search forms of counteraction to crime]. Doktors'ka dysertatsiya thesis (12.00.09). Kharkiv (in Ukr).
4. Holovina, L. V. (2009). *Operatyvnyy ohlyad: monohrafiya* [Operational review: monograph.]. Odesa: ODUVS (in Ukr).
5. Hol'dberh, N. O., Bortnyk, S. M., Stashchak, M. V., Tahiyeve, S. R., & Shendryk, V. V.; Tahiyeve S. R., Shendryk V. V. (Reds.). (2017). *Teoriya i praktyka zabezpechennya konstytutsiynykh prav ta svobod hromadyan pry provedenni nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy: monohrafiya* [Theory and practice

- of ensuring the constitutional rights and freedoms of citizens during the conduct of secret investigative (search) actions: monograph]. Chernihiv: Desna Polihraf (in Ukr).
6. Nekrasov, V. A., Matsyuk, V. YA., Filipenko, N. YE., & Rodynyuk, L. V. (2017). *Operatyvne rozpiznavannya : monohrafiya* [Filipenko, N. Ye., & Rodinuk, LV (2017). Operative recognition: monograph]. Kyiv: KNT (in Ukr).
 7. Kudinov, S. S., Shekhavtsov, P. M., Drozdov, O. M., & Hrynenko, S. O. (2013). *Nehlasni slidchi (rozshukovi) diyi ta vykorystannya rezul'tativ operatyvno-rozshukovoyi diyal'nosti u kryminal'nomu provadzhenni: navch.-prakt. posibnyk* [Indicative investigative (search) actions and the use of the results of operational and investigative activities in criminal proceedings: teaching. manual]. Kharkiv: Oberih (in Ukr).
 8. Bandurka, O. M. (2012). *Teoriya i praktyka operatyvno-rozshukovoyi diyal'nosti: monohrafiya* [The theory and practice of operational-search activity: monograph]. Kharkiv: Zolota mylya (in Ukr).
 9. Luk'yanchikov, YE. D., & Luk'yanchikov, B. YE. (2015). Stanovlennya instytutu nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) diy [The formation of the Institute of Involuntary Investigative (Investigative) Actions]. *Krymynalystyka y sudebna ekspertyza : mizhvidom. nauk.-metod. zb.* Kyiv (s. 147–160) (in Ukr).
 10. Morkvin, D. A. (2016). Naukova rozrobenist' nehlasnoho obstezhennya zhytla osoby pidrozdilamy kryminal'noyi politysiyi [Scientific elaboration of the secret survey of the person's housing by units of the criminal police]. *Pravo i bezpeka*, 2(61). 80–83 (in Ukr).

Надійшла 20.11.2017

Подгородний С. Д. Стан наукової розробленості питання обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 311–316. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_49.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1204248>

Виконано аналіз фахової юридичної літератури групуванням її за рівнем проведеного дослідження. Визначено, основні питання які вивчалися фахівцями у різних сферах юридичної науки. Констатовано, що сьогодні актуальним є дослідження проблематики обстеження житла чи іншого володіння особи підрозділами кримінальної поліції шляхом таємного проникнення до нього.

Ключові слова: стан наукової розробки, Національна поліція, обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них

Подгородний С.Д. Состояние научной разработанности вопроса обследования жилья или иного владения лица путем тайного проникновения в них

Выполнен анализ профессиональной юридической литературы, сгруппировав их по уровню проведенного исследования. Определены основные вопросы, которые изучались специалистами в различных сферах юридической науки. Показан неосвещенный учеными вопрос. Констатировано, что сегодня актуальным является исследование проблематики обследования жилья или иного владения лица подразделениями криминальной полиции путем тайного проникновения в него.

Ключевые слова: состояние научной разработки, Национальная полиция, обследования жилья или иного владения лица путем тайного проникновения в них

Podgorodny S.D. The State of Scientific Elaboration of the Question of the Survey of Housing or other Possession of a Person by Secretly Penetrating Them

The article is devoted to highlighting the state of scientific development of the question of the survey of housing or other possession of a person by secretly penetrating them. The indicated activity is carried out by means of carrying out operative-search activities and secret investigative (search) actions, and the problems of examination of housing or other possession of a person through secret access to them are at the center of attention of criminologists and specialists in the field of operative-search activity. In order to establish the current state of scientific development of the issues of the examination of housing or other possession of a person through secret penetration, the author determines the expediency of rallying scientific works on the level of research conducted.

At the level of doctoral dissertations attracted attention of research S.R. Tagiyeva «Institute of Involuntary Investigative (Investigating) Actions in the Criminal Procedure Process of Ukraine: Theory and Practice», M.V. Stashaka «Operative-search forms of counteraction to crime» and O.V. Kirichenko «Theoretical and Applied Fundamentals of Operative-Investigative Opposition to Crimes Against Public Safety by Criminal Police».

In addition, the author analyzes the monographic study of L.V. Golovin's «Operational Review». The position of the textbook of MP is also analyzed. Vod'ko, O.F. Dolzhenkova, V.A. Nekrasov and others. «Operative-search activity of the law-enforcement

bodies (basic course): the curriculum of discipline», etc., scientific articles Ye.D. Lukianchikova, B.E. Lukianchikov and D.A. Morvin. It is concluded that today there are no fundamental researches devoted to studying the problems of housing survey or other possession of a person by units of criminal police by secret access to it.

Key words: *state of scientific development, national police, examination of housing or other possession of a person by secret penetration into them*